

В. В. ЧЕРНЕНКО. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Розглядаються питання міждержавного співробітництва правоохоронних органів у сфері боротьби зі злочинністю по протидії торгівлі людьми.

Ключові слова: міжнародне співробітництво, боротьба з торгівлею людьми.

Рассматриваются вопросы межгосударственного сотрудничества правоохранительных органов в сфере борьбы с преступностью по противодействию торговле людьми.

Ключевые слова: международное сотрудничество, борьба с торговлей людьми.

The questions of international cooperation of law enforcement in combating crime in human trafficking.

Key words: international cooperation, fight against trafficking.

Міждержавне співробітництво країн у сфері боротьби зі злочинністю обумовлена зростанням масштабів міждержавної та регіональної злочинності щодо торгівлі людьми. Загроза національній та міждержавній безпеці з боку транснаціональної злочинності виникла не випадково, як побічний підсумок тенденцій у сфері довгострокового розвитку, а як неминучий результат діяльності транзлочинних організацій, конгломератів які підривають соціальні норми і звичаї, посягають на національний суверенітет, економіку та порушують національні кордони.

Сучасна злочинність активно й успішно використовує нові можливості, випереджаючи правоохоронні органи, яким доводиться докладати значних зусиль для організації протидії злочинним намірам по торгівлі людьми. Злочинність прагне забезпечити свою діяльність у межах багатьох країн, уміло використовуючи при цьому відмінні один від одного, національні підходи у боротьбі зі злочинністю, відношенні до використання людської праці та сексуальної експлуатації.

Аналіз останніх наукових досліджень із цієї теми свідчить про те, що питання співробітництва правоохоронних органів України та зарубіжних держав розглядалося частково, в окремих напрямках. Значна увага приділяється таким пріоритетам, як тероризм, організована злочинність, фінансове шахрайство, злочинність у сфері комп'ютерних технологій, а боротьбі з таким злочином як торгівля людьми почала приділятися увага тільки останнім часом, коли ця проблема почала набувати глобальних масштабів. Невирішеним залишається ряд аспектів взаємодії ОВС, організаційне та фінансове забезпечення їх спільної діяльності. Тому метою цієї статті є визначення шляхів оптимізації взаємодії та співробітництва міліції та поліції зарубіжних країн у боротьбі з міждержавною злочинністю та торгівлею людьми.

Міждержавна злочинність становить загрозу інтересам і правам людини, політичній стабільності та економічному розвитку держав, системі міжнародної безпеки в цілому. Тому, на наш погляд, важливе місце повинна займати інтеграція у процесі міждержавного поліцейського взаємозв'язку. Поліцейське співробітництво являє собою об'єднання зусиль правоохоронних як держав ближнього

зарубіжжі, так і інших держав. Такий підхід повністю відповідає національним інтересам України, оскільки дозволить, по-перше, більш ефективно боротися зі злочинністю, по-друге, впливати, хоча й опосередковано, на формування правоохоронної політики наших партнерів із метою її більшої координації.

В.П. Зимін і І.М. Зубов стверджують, що "перед фактом такої серйозної загрози, як злочинний світ..., держави із дедалі більшою готовністю будуть іти на взаємні обмеження своїх суверенних прав для забезпечення загального світового спокою і належного порядку"¹. З усією впевненістю цей прогноз можна визнати правильним. Але реалії сучасного світу свідчать про те, що кожна держава прагне забезпечити, понад усе, власну вигоду, при цьому, по можливості, за рахунок інших країн. Історія свідчить, що будь-які обмеження суверенітету можуть припускатися лише на взаємовигідній основі тільки країнами, які мають приблизно рівні економічні, військові або інші можливості, а також стабільну економічну та політичну обстановку.

Враховуючи ті обставини, що загроза з боку міждержавної злочинності на національному та міждержавному рівнях буде очевидно зростати, держави СНД повинні здійснювати відповідні заходи протидії проявам цієї злочинності.

Злочинність давно перейшла національні кордони колишніх республік СРСР і перетворилась на транснаціональне явище, тому для ефективності боротьби з нею необхідні заходи міждержавного характеру². Слід також відмітити, що за останні роки рівень міждержавного співробітництва у протидії злочинності та торгівлі людьми зріс, проте у співробітництві, на наш погляд, все ще є багато прогалин, які можуть бути використані і використовуються злочинцями. Ця злочинність становить серйозну загрозу для держав, стримати яку можливо у тому випадку, коли буде налагоджена тісна співпраця та взаємодія між державами у боротьбі з нею.

Вважаємо, що кінцевим результатом такої співпраці повинні стати умови, за яких: міждержавна злочинність повинна зазнавати підвищеного ризику, незалежно від того, на яку країну вона орієнтована; уряди, комерційний сектор, правоохоронні органи і система кримінального правосуддя будуть невразливі для корупції та насильства з боку міждержавної злочинності; внутрішньодержавна злочинність країн не матиме підтримки ззовні; міждержавна злочинність поступово згорне свою діяльність і в подальшому буде ліквідована.

Таким чином, загальні завдання виражені в тому, щоб створити несприятливі умови для міждержавної злочинності, проникнути до її структури, підірвати і ліквідувати їх, а також максимально ускладнити проведення міждержавних злочинних операцій.

Мотиви, за яких необхідно нарощувати міждержавне співробітництво у боротьбі зі злочинністю та торгівлею людьми, дуже вагомі. Міждержавна злочинність з часом стає не тільки більш могутньою й універсальною, але дедалі частіше налагоджує чітко організоване співробітництво криміналу між собою з метою активізації своєї злочинної діяльності. За таких умов урядам держав СНД, незалежно від засобів і ресурсів, якими вони оперують, дуже важко вживати відповідних заходів, не користуючись тією чи іншою формою міждержавного співробітництва³.

Саме ті обставини, що уряд кожної країни не може самостійно завдати серйозний удар міждержавній злочинності, диктує необхідність міжнародного

співробітництва.

Зазначимо, що на практиці міждержавні конгломерати, які займаються незаконною діяльністю, торгівлею людьми виживають і процвітають, оскільки зусилля правоохоронних органів, окремих держав, як правило, відсікають лише окремі ланки їх злочинних операцій. Іншими словами держави вживають заходів лише відносно філії чи місцевої форми, але їм практично неможливо дійти до "центру" злочинних корпорацій. Перш за все міждержавна злочинність користується неузгодженістю правоохоронних заходів, які вживаються на національних рівнях. Навіть у тих випадках, коли для компенсування недоліків національної системи вживаються зусилля щодо видачі злочинців та їх подальшого притягнення до кримінальної відповідальності в інших країнах, злочинці уникають екстрадиції, прикриваючись гаслами національного громадянства та суверенітету. Так, завдяки активному сприянню Національного бюро Інтерполу вдалося встановити місцеперебування та затримати чимало небезпечних злочинців, які вчинили злочини на території інших держав і переховувались від правосуддя в Україні, а також наших співвітчизників, які втекли за кордон. За статистичними даними у період 1997 – 2002 рр. за участю НЦБ Інтерполу в Україні затримано й екстрадовано за кордон 82 злочинці, яких розшукували наші колеги з Росії, Болгарії, Китаю, Німеччини, Латвії, Польщі, Туреччини, Австрії, Італії та інших країн. За цей період понад 120 підозрюваних або обвинувачених у вчиненні злочинів на території нашої держави були знайдені за кордоном. Тільки у 2001 р. Австрія, Німеччина, Греція, Польща, Росія, Угорщина, Молдова, Чехія, Латвія видали Україні 38 зловмисників. Україна у свою чергу передала 22 особи до Вірменії, Німеччини, Росії, Литви, Казахстану і Молдови⁴.

Але слід визнати, що деякі зловмисники, які вчинили злочин на території однієї держави, уникають покарання, виїхавши за її межі. Іншим шляхом уникнення відповідальності є вчинення злочину, який розглядається країною перебування злочинця як політичний. Або, на думку правоохоронців такої країни, запит за вчинення звичайного правопорушення направлено з метою переслідування або покарання через расову приналежність, релігійні або політичні переконання, і видача може спричинити переслідування підозрюваного⁵. Вважаємо, що суттєву роль у розвитку невидачі злочинців відіграв Типовий договір про видачу від 14.12.90 р., прийнятий на 45-й сесії Генеральної Асамблеї ООН, який містить загальноприйняте формулювання: "Особа, яка переховується від правосуддя, не буде видана, якщо вимога про видачу її викликана злочином чи провиною релігійного і політичного характеру"⁶. Злочинців не видають і в тих випадках, коли компетентними органами країни, що надсилає запит, за аналогічний злочин чи правопорушення було винесено вирок або вступила в силу постанова про припинення провадження у справі. Якщо минув термін давності, або оголошено амністію, підозрюваного також можуть не видати⁷.

На нашу думку, узгодження зв'язків між силовими структурами допоможе ефективно взаємодіяти з колегами як всередині країни, так і на міжнародній арені у боротьбі зі злочинністю та правопорушеннями.

Відзначимо, що міждержавне співробітництво є не тільки умовою боротьби зі злочинністю, але й важливим профілактичним засобом. Усі країни повинні усвідомлювати, що жодна з них не захищена від зіткнень із міждержавною злочинністю, і всі вони повинні розуміти, що нагальною потребою для спільних

зусиль є розроблення гнучкого та однотипного використання правозастосовочого простору, який значною мірою сприятиме обмеженням злочинних проявів.

Необхідно підкреслити, що у питанні екстрадиції як в Україні, так і в інших країнах, гостро стоїть проблема законодавчого характеру. Наприклад, деякі діяння згідно з чинним законодавством кваліфікуються як кримінальні злочини, а в інших країнах за них передбачено покарання адміністративного характеру. Друга проблема – це неповні запити, які надходять до НЦБ Інтерполу, які потребують додаткової інформації. В останній час потребує уваги проблема фінансування процедури екстрадиції. Правоохоронні органи проводять значну роботу по затриманню злочинця, але для його видачі необхідних коштів не вистачає, оскільки статті витрат на подібні процедури бюджетом не передбачено⁸. Не можна не відзначити той факт, що, впроваджуючи в життя правові норми, необхідно паралельно знаходити джерела для цільового виконання поставлених завдань при матеріальній підтримці з боку держави. В основі заходів, які вживаються країнами СНД у боротьбі зі злочинністю, повинні бути закладені ефективні організаційно-управлінські методи роботи, а як стратегічні заходи захисту необхідно використовувати сучасні технічні розробки та технології. Тому для міждержавного співробітництва надзвичайно важливо забезпечити створення могутньої глобальної інфраструктури взаємодії та більш ефективних механізмів співробітництва⁹.

Отже, перелічені мотиви й визначення вимагають не тільки подальшого фактичного зміцнення міждержавного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю, але і якісного розуміння першочергових завдань та мети такої взаємодії. Керівники на національних рівнях, тобто ті державні посадові особи, які мають можливість налагодити, підтримати й розвивати міждержавне співробітництво у боротьбі зі злочинністю, а також корегувати та стежити за його перебігом і нести за це відповідальність, повинні мати спеціальні знання щодо прийняття раціональних рішень¹⁰.

Висвітлені вище питання лежать в основі теоретичного обґрунтування міждержавного співробітництва у сфері попередження міждержавної злочинності. І, як свідчить практика, вивчення та обговорення цих основних питань міждержавного співробітництва не завжди повністю підтримується іншими державами. Аналіз показує, що є так званий ритуальний і практичний підходи до вирішення цієї проблеми. Перший підхід поєднаний з публічними заявами про готовність міждержавного співробітництва, а другий свідчить про фактичне співробітництво між двома чи більше країнами у накопиченні інформації, проведенні оперативно-розшукових заходів, конфіскації активів злочинного походження, видачі кримінальних злочинців тощо. Можна сказати, що ці два підходи є двома сторонами однієї медалі, бо саме політична воля й заінтересованість щодо міжнародного співробітництва створюють основу для проведення спільних практичних операцій і міждержавне співробітництво буде ефективним лише тоді, коли зусилля в рамках такого співробітництва даватимуть усім країнам більш переваг, ніж окрема держава може отримати від своїх індивідуальних дій. Цей процес узгодження проходитиме набагато легше, якщо ефективність міждержавного співробітництва країн та індивідуальна зацікавленість та інтереси країн будуть взаємними. Чим більше країн дійдуть висновку відносно проблем, пов'язаних з індивідуальними діями у сфері боротьби зі злочинністю та торгівлею людьми, тим більша ймовірність того, що вони з належною увагою ставитимуться до

міждержавних ініціатив у цьому плані. І відповідно, чим більше вони застосовують міждержавне співробітництво і чим більш законним воно є, тим більше ефекту воно дасть у боротьбі зі злочинністю.

Отже, підсумовуючи викладене, вважаємо за доцільне відмітити, що міждержавне співробітництво у боротьбі зі злочинністю та торгівлею людьми є одним із важливих факторів організації боротьби з цим явищем. Ефективність даного співробітництва значною мірою залежить від бажання і можливостей країн до взаємної співпраці у цьому напрямку і тому при вирішенні вказаних питань необхідно, перш за все, звертати увагу і максимально реалізовувати свої наміри щодо зближення дій по співробітництву як офіційному, так і неофіційному, як на рівні урядів країн, так і на рівні відповідних правоохоронних структур, як з окремих питань, так і з загальних проблем боротьби зі злочинністю.

Дії правоохоронних органів зарубіжних країн повинні базуватися на застосуванні відповідних нормативних актів, які, у свою чергу необхідно вдосконалити для однакового їх розуміння. Це дозволить фактично урівняти національне законодавство у питаннях боротьби зі злочинністю та торгівлею людьми¹¹.

Сьогодні просто необхідно створити сприятливі умови для екстрадиції. Наприклад, для ефективного вирішення питання видачі злочинців, пропонуємо створити у прикордонних районах суміжних держав пункти прийому-передачі засуджених і злочинців. Це може бути міжнародним актом взаємодопомоги й співпраці між країнами у сфері боротьби зі злочинністю та торгівлею людьми. Завдяки вдосконаленню проведення процедури екстрадиції багатьом злочинцям, які сподівалися уникнути покарання, доведеться відповісти за вчинене. Кожен правопорушник повинен зрозуміти, що за сучасних умов втеча за кордон не гарантує уникнення від покарання.

Таким чином, для ефективної співпраці та взаємодопомоги у боротьбі із міждержавною злочинністю та торгівлею людьми потрібно:

- застосувати максимальні зусилля для приведення чинного законодавства відповідно до поточних і перспективних завдань боротьби зі злочинністю;
- активно використовувати в законотворчій роботі модельні закони у сфері боротьби зі злочинністю, прийняті Міжпарламентською асамблеєю держав;
- у пріоритетному порядку розглядати питання ратифікації міждержавних договорів у сфері боротьби зі злочинністю та торгівлею людьми;
- на основі пропозицій правоохоронних органів і науково-дослідних установ удосконалити систему правових, економічних і інших заходів, що перешкоджають проникненню криміналу до законодавчої, виконавчої і судової влади країн.

1. *Зимин В., Зубов И.* Международное сотрудничество в области борьбы с преступностью и охраны общественного порядка. – М., 1993. 2. Міліція України. – 2002. – № 2. 3. *Сборник нормативных актов, регулирующих взаимодействия государств-участников СНГ в борьбе с преступностью.* – Вып. 1. – Мн., 1998. 4. *Звіт* Міністерства внутрішніх справ перед українським народом // Міліція України. – 2003. – № 2. 5. *Лукашук Й., Наумов А.* Выдача обвиняемых и осужденных в международном праве. – М., 1998. 6. *Документи ООН.* Резолюция Генеральной Ассамблеи 45/116. 7. *Лукашук Й., Наумов А.* Цит. Работа. 8. *Лихова С., Свистуленко М.* Актуальні питання вдосконалення інституту екстрадиції // Право України. – 2001. – № 1. – С. 120-124. 9. *Міждержавна програма спільних зусиль боротьби з організованою злочинністю й іншими видами небезпечних злочинів на території держав-учасниць СНД на період 2001–2003рр.* від 2000 р. 10. *Васильєв Г.* Борьба с терроризмом: комплексный подход // Вісник прокуратури. – 2000.

– № 2. – С. 59-61. **11.** *Міжнародні договори між Україною та іншими державами про діяльність ОВС.* – К., 1997.